

Ideológia és közgondolkodás

Pusztatornyok

Most elsősorban a második kérdéskörrel, az ideológiai élet helyzetének megítéséről, a számomra fontosnak tartott vita néhány tanulságáról szólnék. Előljárójában talán annyit, az ideológiai élet vitáját sajátosan befolyásolta néhány körülmény. Az egyik, hogy a párt Központi Bizottsága hosszú idő után először kérte a tagság véleményét a párt, az ország előtt álló alapvető kérdésekről, azok ideológiai megíteléséről. A másik, hogy tennivalóink a gazdaság reformjában, a politikai és az ideológiai élet átalakításában nagymértékben összetorlódtak, ebből adódóan a tagság egésze rendkívül időszerűnek tartotta a vitát. E polémia egyértelműen megerősítette: a párt elméleti-ideológiai tevékenységének továbbfejlesztésében nem követheti a korábbi gyakorlatot, hogy bizonyos tételeket a határozat rangjára emel. Demokratikus, véleményekből alulról építkező munkamódszer és munkastílus általánossá tételére van szükség a párt és a társadalom egészét érintő kérdések kimunkálásához.

A tapasztalatokból további két tanulság mindenképpen adódik. Az egyik, hogy a gazdasági életben kibontakozó reformmal egy időben szükség van a politikai, az ideológiai élet reformjára is. Történelmi közelmúltunk igazolja, a gazdasági életben megkezdett még oly jelentős részreformok is megtörnek, megtorpannak, ha a politikai, ideológiai élet változtatása, megújítása késik. Sőt, a gazdasági reform konzekvens végigvitelét ma már akadályozza egy bürokratikus és merev politikai intézménystruktúra is. A másik tanulság pedig, hogy a társadalmi-gazdasági kibontakozásnak együtt kell járnia a szellemi megújulással. E szellemi megújulás nem jelenthet mást, mint szakítást a korábbi gondolkodás lényeges elemeivel, vállalatát annak, hogy a társadalmi-gazdasági, politikai és az ideológiai élet új jelenségeit beépítjük, integráljuk gondolkodásunkba.

Igazán szikrázó vitát persze — az előbbiekből adódóan is — a szocializmus mai felfogása váltott is. Meggyőződésem a résztvevők zöme szocializmust akar, de annak milyenségét többféleképpen fogja fel. Elképzeléseiket döntően motiválják a szocializmusról korábban tanultak, a szocialista építő munkában szerzett konkrét tapasztalatok. A párttagság körében számottevő az a felfogás és nézet, amely egy korszak máig is ható dogmatikus eszméi alapján ítél, és rendkívül kritikusan szemléli a ma történéseit. Felismerték a régi szocializmusfelfogás számos elemének avultságát, de a megújuláshoz nincs elég erejük, elbizonytalanodtak, kétkedővé váltak. Mások késznek mutatkoznak az ideológiai megújulás befogadására, de a vitára bocsátott téziseket nem tartották elegendő eszmei alapnak ehhez.

Erősödőben az a felismerés is, hogy valóságos helyzetünkben induljunk ki, jobban támaszkodjunk eddigi munkánk igaz, a gyakorlatban is helytálló tapasztalataira, a klasszikusok gondolkodásmódjára, és reális lehetőségeink pontos számbavételével fogalmazzuk meg napi és távlati teendőinket.

Elsősorban a társadalomtudományi műhelyekben bírálták élesen a politikát: szerintük a már meglévő új tudományos eredmények nem épültek be igazán a szocializmus-felfogásba. Ennek okát abban látják, hogy a politika még napjainkban sem tárja fel reálisan az ország helyzetét, nem vallja be, csak körülírja, hol tartunk az szocializmus magyarországi építésében. A vita egyik kardinális tapasztalata tehát az, hogy a párttagság (és a pártönkívüliek is) bizonytalan a szocializmus mibenlétének megítélésében.

A szocializmus lényeges ismérvei viszonylagossá váltak. A jelenlegi helyzet számos kérdése — így a „most hol tartunk?” — megválaszolatlan. Meggyőződésem, a még előttünk álló szellemi megújulásnak együtt kell járnia egy valódi szocialista társadalom-elmélet megteremtésével, kidolgozásával. Ebben azt tartom alapvetőnek, hogy hatékonyabban működjön a tudomány, a politika és az ideológia közötti közvetítő rendszer.

A többség véleménye alapján úgy látom, a változtatás irányainak kidolgozásához szükség van történelmi közelmúltunk tapasztalataira

Két jelentős témakör szerepelt az elmúlt hónapokban a párttaggyűlések napirendjén. Az egyik: a párt vezető szerepének megítélése és az ezzel összefüggő tennivalók kimunkálása, a másik: az ideológiai élet helyzete és továbbfejlesztésének teendői. Mindkét anyag széles körű, demokratikus vitájával a párt Központi Bizottságának az volt a célja, hogy véleményt, javaslatokat kerjen a párttagságtól a májusi pártértekezletre.

nak, tanulságainak elemzésére. A több mint három évtizede rendszeresen hangoztatott, a folyamatosságot hangsúlyozó megállapításokon, a tömegek politikai megnyerésére vonatkozó törekvéseken, a szocializmus építésének vállalásán, a Szovjetunióhoz és a szocialista világrendszerhez kapcsolódó barátság állandó megújításán túl számos új kérdés adódik, amelyek ma még nem eléggé tisztázottak. Így: a politikai tudat nem elemzte körültekintően a gazdasági reform megtorpanását a hetvenes évek elején. Nem tárta fel, hogy közel két évtizede a szellemi-tudományos élet, a művelődés alapvető területei (közoktatás, közművelődés, a művészetek, az egészségügy) miért tartoznak az úgynevezett nem-termelői szférába. Ebből adódóan a tudományos kutatás támogatása, a felsőoktatás és a közoktatás tárgyi és személyi feltételeinek gondjai, a kulturális-művészeti élet irányításának problémái napjainkra összetorlódtak. Megoldatlan, hasonló problémákkal megrakott az egészségügy és a szociálpolitika helyzete is. Egyértelműen bebizonyosodott, a társadalmi-gazdasági kibontakozáshoz alapvetően meg kell változtatni a művelődés, az egészségügy támogatását. Vagyis, a politikai-ideológiai tudatban, meglévő fehér foltok alapos feltárására és az okok megválaszolására van szükség. A világgazdaságban és a szocialista világban keresendő „kényszerhelyzet” váltotta ki a problémákat, vagy levezethetők a magyar szellemi élet zavarai, saját gondolkodásunk tévedéseiből? E tanulságokat levonni, a teendőket újrafogalmazni — különösen a jövő generációi számára — alapvető feladatunk.

A kérdések feltárását, elemzését, megválaszolását a párton belül kell kezdeni, konzekvensen végigvinni. Sokan hazánk jövőjét egy eddignél hatékonyabb, demokratikus szocialista társadalom viszonyai között képzelik el. Ehhez átfogó, következetes és határozott reformokat sürgetnek a párton belül is. Olyan kérdésekre keresnek választ, hogy az MSZMP jelenleg munkás- vagy már össznépi párt, hogy vezető- vagy tömegpárt-e? Miként egyeztethető össze a hatalom gyakorlásában — a

politikai intézményrendszer részeként — a párt meghatározó, vezető szerepe? Egyre gyakrabban hallani, hogy „a párton belüli bírálat és önbírálat nem működik eredményesen.” A politikai rendszer reformjában felmerül a párt vezető szerepének újraértelmezése is, a párt rendező elveinek, valamint a demokrácia és a centralizmus foglmainak újraértelmezése. A szellemi megújulás egyik fontos kritériuma, hogy a demokrácia fogalma nem szűkíthető le a tömegek érdekeinek érvényesülésére. Az embereknek bele kell szólniuk a politikai döntésekbe. Ezért aztán informálásukat demokratikussá kell tenni, tennivalóink tudatosítása a különböző szinteken azonos mértékben történjen. Vagyis a társadalom jelentős kérdéseiben a nyíltságnak kell érvényesülnie.

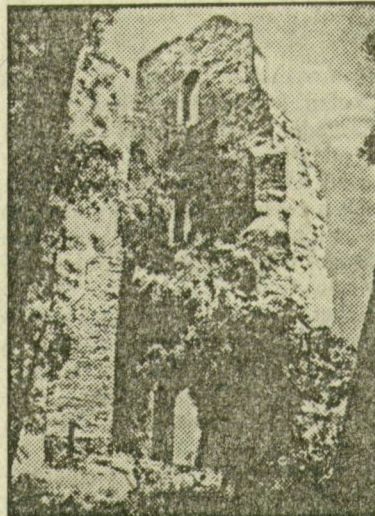
A politikának csak ilyen magatartása teremthet megfelelő orientációt a párttagság és a tömegek számára a szocializmus továbbfejlesztéséről való gondolkodáshoz, az ezzel kapcsolatos vitákhoz. Csak így alakítható ki egy új alapon megfogalmazódó eszmei, politikai egység.

A szocializmusfelfogás megújítását szolgáló politikai és ideológiai folyamat konfliktusokkal jár, ám a párttagság zöme vállalja, hogy az új jelenségeket, fejlődési irányokat gondolkodásába, cselekvésébe integrálja. A politikai rendszerben változatlanul vezető erőként ismeri el a Magyar Szocialista Munkáspártot. Ugyanakkor megfogalmazza azt is, hogy a párt nagyobb önkontrollal és ellenőrzéssel gyakorolja vezető funkcióját, mert enélkül önmagának is kárt okoz, politikai hivatását sem képes folyamatosan, jól gyakorolni. A párt tehát olyan politikai szövetség keretében formálja és valószínűleg meg politikáját, amelyben részt vesznek a szocialista politika fő vonalát vállaló haladó erők, megtartva önálló véleményüket mindabban, amelyben szükségesnek látják. Vagyis: saját arculattal rendelkezzenek. Mindez azt jelenti, hogy a monolit jellegű politikai rendszerről vissza kell térni egy szélesebb alappal rendelkező, politikailag és ideológiailag színesebb, népfrontos gondolkodásra.

Kialakításához a felnőtt társadalom közreműködésén túl kulcskérdés az ifjúság megnyerése. Eszmei nevezésüket mint értékteremtő folyamatot szükséges kezelni. Az ifjúság politikai azonosulásának erősítése a jövő alapvető feladataihoz tartozik.

Kritikus és önkritikus elemzések korát éljük. Csak a következtetések levonásával érhető el, hogy a jövő érdekében a társadalom egésze érdemesnek érezze elviselni a nehézségeket, és felelősen vállalja a tennivalókat. Ismétlem: széles nemzeti összefogással kerülhetünk ki a jelenlegi helyzetből.

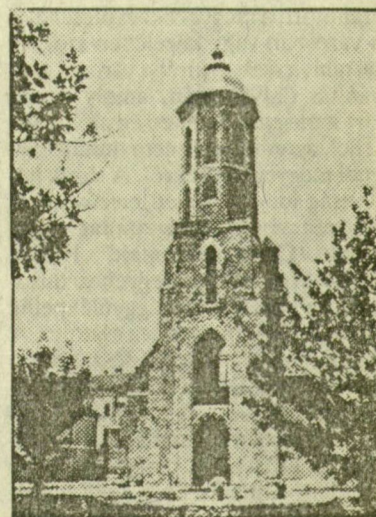
SEBE JÁNOS



A Hajdúböszörmény határában álló zeleméri pusztatorony Árpád-kori templomaink egyikének maradványa. Zelemér község 1948-ban már csupán pusztaként szerepel egy oklevélben



Hévízgyörk katolikus temploma a második világháborút követő évtizedekben, napjainkba omlik össze s válik tornya pusztatoronnyá



A volt Mária-Magdolna templom pusztán maradt tornya Budán. Egyike hazánk megmentett gótikus emlékeinek

szívében regél a régmúltról a Szent Demeter-torony. A XIII. században egy háromhajós nagy templom bálhomlokzati tornya volt.

Ugyancsak városban, mégpedig Budapesten, a budai Várban öröklik a Mária-Magdolna vagy másként volt Helyőrségi templom tornya. IV. Béla kezdte építtetni a tatárjárás után. A török hódoltság alatt ez volt a budai keresztények egyetlen temploma. A hajdanvolt templomba pálcatagos díszű csücsűves kapu vezet csakúgy, mint a volt kápolnába. A templom Buda 1945. évi ostromakor dőlt romba, tehát e torony ugyanúgy napjainkban vált pusztatoronnyá, mint a hévízgyörki. Magyar fátum...

Miután a „pusztatorony” nem pusztában, hanem egyedül, egymagában, társak, hozzátartozók nélkül, régiesen pusztán álló tornyot jelent, ilyen értelemben a szegedi és a budai tornyok is lehetnek pusztatornyok.

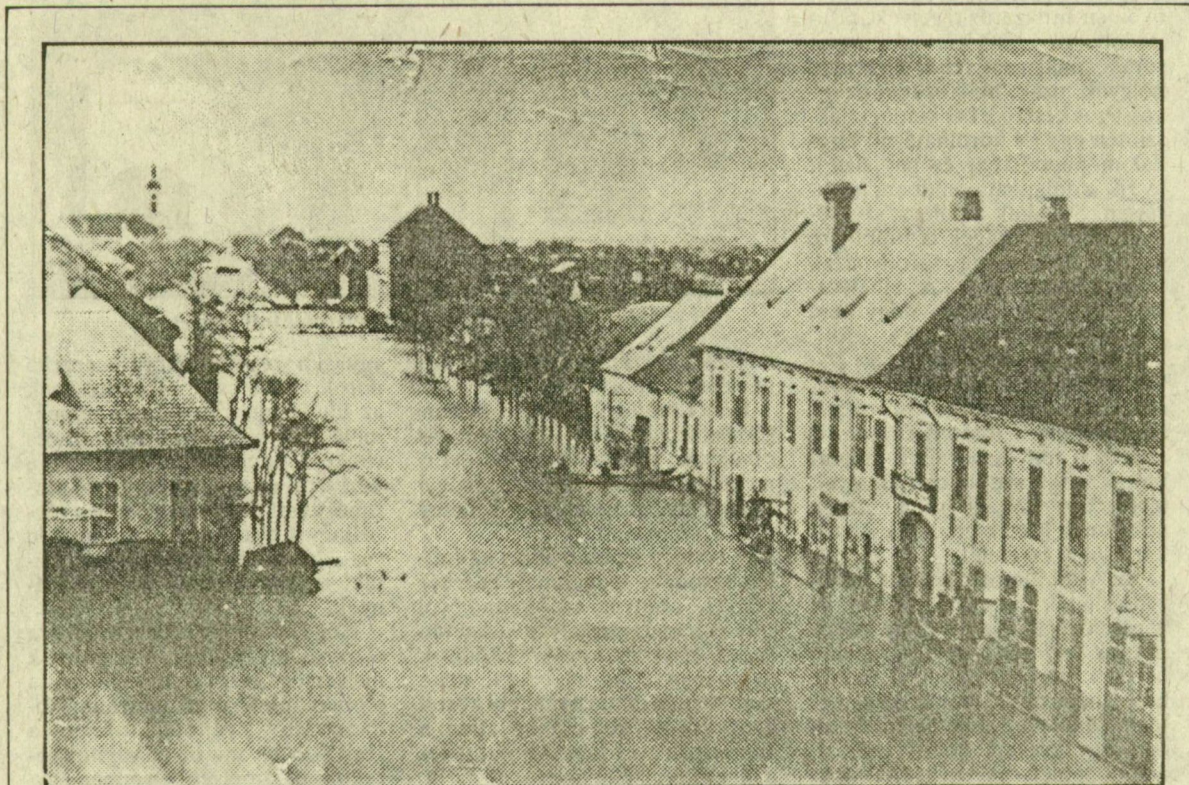
A Veszprém megyei Öskü kicsiny, kerek kápolnáját az Ujlaky-család régi várának a lakótornyából alakították át. Erre utalnak többek között falában a lőrészerű, tölcse-eres ablakok. Kiugró lábazata római korból való, duzzasztógátat védő őrtorony volt. Ennek a felhasználásával építették a lakótornyukat az Ujlakyak a XII. században.

Az Oroszlány határában, Majkpusztán emelkedő magányos torony templomhoz tartozott. Körülötte a kamalduli szerzetesek remeteházai sorakoztak. Amikor II. József felosztatta a szerzetesrendeket, a remeték 1782-ben eltávoztak Majkról. Gazdátlanra vált templomukat pedig valóságos lerombolták. Köveit, berendezését széthordták, ezekből építették Oroszlányban az evangélikus templomot. A díszes templomnak pusztán a tornya maradt, s most ez vigyázza a barokk remetelakokat renováló szakemberek lelkiismeretes munkáját.

A Somogy megyei Ádánd közelében omladozó, a XIV. században épített gótikus torony az elpusztult Ketye falu templomának volt a nagyméretű, téglából rakott büszke tornya. A virágzó Árpád-kori falu a török hódoltság alatt néptelenedett el, s ma már csak ez a pusztatorony emlékeztet valaha volt létezésére.

A pusztatornyok felsorolása korántsem teljes. Vigyázzunk rájuk, őrizzük meg maradványaik számára e történelmi felkiáltójeleinket.

CSONKARÉTI KÁROLY



Küldjön egy képet!

A Csúri Aranka (Roosevelt tér 10–11.) által küldött kép az 1879-es árvíz idején készült, a mai Kossuth Lajos sugárúton.